

A filmváltozat
már megjelent
DVD-n és Blu-ray
lemezen!

RAJIV
CHANDRASEKARAN

ZÖLD ZÓNA

**Fejedelmi élet
a Smaragdvárosban**
– Az iraki Zöld Zóna belülről

A film rendezőjének előszavával

„Olyan, mint a Bourne,
csak nagyobb a tét.”

— Empire

Rajiv Chandrasekaran

ZÖLD ZÓNA

**Fejedelmi élet a Smaragdvárosban
– Az iraki Zöld Zóna belülről**

Rajiv Chandrasekaran

ZÖLD ZÓNA

**Fejedelmi élet a Smaragdvárosban
– Az iraki Zöld Zóna belülről**

A film rendezőjének előszavával

Írta: Rajiv Chandrasekaran
A mű eredeti címe: Imperial Life in the Emerald City
A művet eredetileg kiadta:
Vintage Books, a Division of Random House, Inc., New York

Fordította: Görgey Etelka
A szöveget gondozta: Dávid Anna

Copyrights © 2006 by Rajiv Chandrasekaran
Introduction copyright © 2010 by Paul Greengrass
Map by Gene Thorp

ISBN 978 963 245 153 4

© Kiadta a Könyvmolyképző Kiadó, 2010-ben
Cím: 6701 Szeged, Pf. 784
Tel.: (62) 551–132, Fax: (62) 551–139
E-mail: info@konyvmolykepzo.hu
www.konyvmolykepzo.hu
Felelős kiadó: A. Katona Ildikó

Műszaki szerkesztő: Balogh József, Gerencsér Gábor
Készült a Generál Nyomdában, Szegeden
Felelős vezető: Hunya Ágnes

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli engedélye nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmilyen formában – akár elektronikusan vagy mechanikusan, beleértve a fénymásolást és bármilyen adattárolást – nem sokszorosítható.

Szüleimnek

„Ne próbálj meg mindent magad megcsinálni. Jobb, ha az arabok csinálják meg tűrhetően, mint ha te csinálod meg tökéletesen. Ez az ő háborújuk, a te feladatod az, hogy segíts nekik, nem az, hogy megnyerd helyettük. Sőt, elképzelhető, hogy Arábia különös világában az általad elvégzett munka nem is annyira jó, mint hiszed.”

(T. E. Lawrence, 1917. augusztus 20.)

TARTALOM

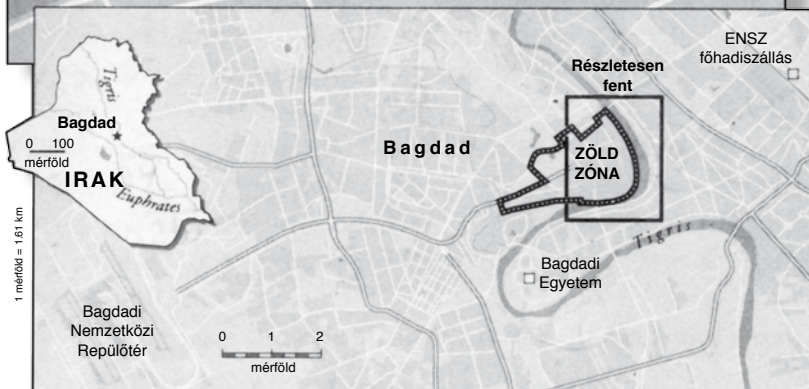
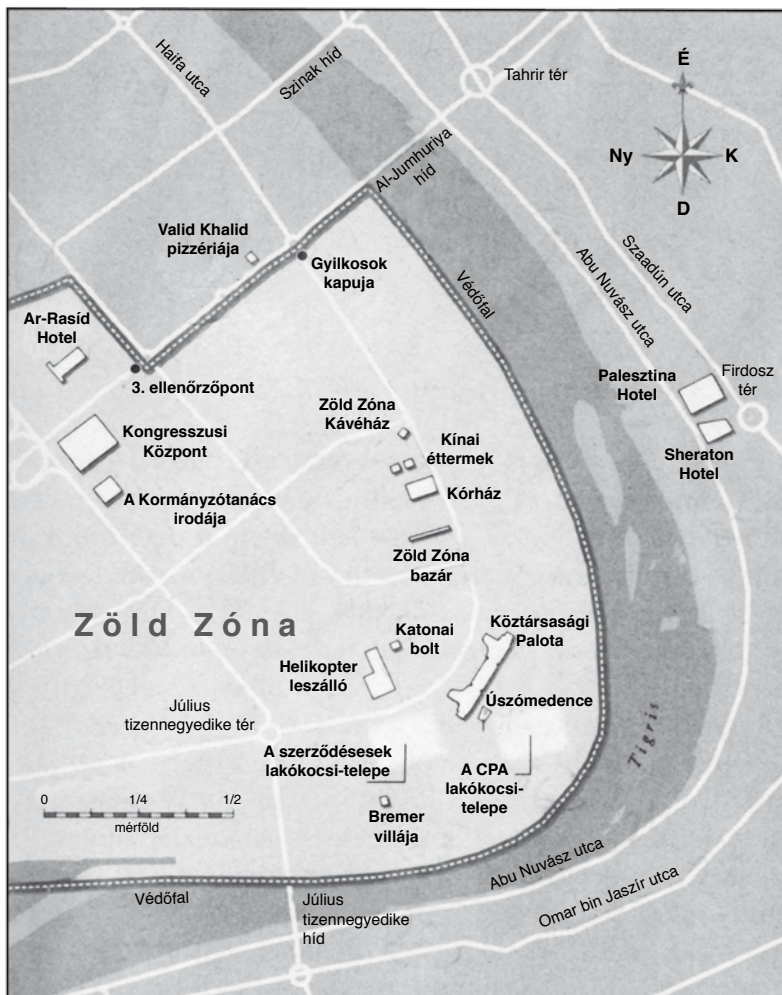
A Zöld Zóna térképe	11
Paul Greengrass előszava	13
Prológus	19

ELSŐ RÉSZ: A VÉDETT ZÓNA KIÉPÍTÉSE

1. A Tigris-parti Versailles	25
2. Szarvas a reflektorfényben	45
<i>A Zöld Zóna – 1. jelenet</i>	59
3. A maguké a felelősség!	61
<i>A Zöld Zóna – 2. jelenet</i>	79
4. Irányítási kényszer	82
<i>A Zöld Zóna – 3. jelenet</i>	108
5. Kik ezek az emberek?	110
<i>A Zöld Zóna – 4. jelenet</i>	129
6. Ezt újra át kell gondolnunk!	131
<i>A Zöld Zóna – 5. jelenet</i>	160
7. Hozzon egy vászonzsákot!	161
<i>A Zöld Zóna – 6. jelenet</i>	183
8. A régi szép idők	184

MÁSODIK RÉSZ: ÖSSZETÖRT ÁLMOK

9. Legyen már vége!	213
<i>A Zöld Zóna – 7. jelenet</i>	225
10. A terv világossá válik	227
<i>A Zöld Zóna – 8. jelenet</i>	254
11. Felesleges körök	255
<i>A Zöld Zóna – 9. jelenet</i>	268
12. Ez nem mehet így tovább	271
<i>A Zöld Zóna – 10. jelenet</i>	283
13. Elszalasztott lehetőségek	284
<i>A Zöld Zóna – 11. jelenet</i>	301
14. Szabályszegés	303
<i>A Zöld Zóna – 12. jelenet</i>	311
15. Őrült, sőt, öngyilkos	313
<i>A Zöld Zóna – 13. jelenet</i>	333
16. Sok tennivaló maradt	335
 Epilógus	 349
 Köszönetnyilvánítás	 357
Jegyzetek	361
Rövidítésjegyzék	367
Névmutató	368

ELŐSZÓ

VALAMIKOR 2004 SZEPTEMBERÉNEK ELEJÉN elkezdtem dolgozni egy Irakban játszódó filmen. Thrillert szerettem volna, valami olyat, ami a jelenben játszódik, mégis feszültségekkel és intrikákkal teli. Egy filmet, amely reményeim szerint megszólítja a Bourne sorozatot is kedvelő hatalmas közönséget, átcsábítja őket a való világ keretei közé, és ráveszi, hogy maguk is elgondolkodjanak: vajon az a bizalmatlanság, sőt, paranoia, amely a Bourne világot jellemezte, tényleg annyira távol áll-e a mi életünkől.

Az első homályos gondolatom az volt, hogy egy amerikai katona történetét mutatom be, ahogy a titokzatos tömegpusztító fegyverek után kutat. A kutatás a maga fordulataival, állításaival és cáfolataival alkalmasnak tűnt a megfelelő kényelmetlenségérzés felkeltésére – hiszen ez a megoldatlan ügy 2003 óta kísért közöttünk. Vajon a legnagyobb hírszerzési hiba, amely Pearl Harbor óta megtörténhetett, becsületes munka és elkerülhetetlen tévedések következménye? Vagy inkább szándékosan elferdítették a tényeket, hogy egy előre megtervezett politikai lépést igazolhassanak?

Úgy éreztem, hogy ha képes vagyok megteremteni egy becsületes figurát – egy katonát, aki minket képvisel –, aki azzal a tudattal vett részt a háborúban, hogy Irak tömegpusztító fegyvereket gyártott, és aztán végigkövetem, ahogy kutatása során lassan ráébred, hogy a háború előtti hírszerzési jelentések teljesen légből kapottak voltak, megvan az alapja egy ellenállhatatlan utazásnak. A főhős

mindnyájunk nevében kutat, és kutatásának igazságai is mindnyájunké lesznek.

Sajnos azonban egyetlen filmhez sem vezet egyenes és kikövezett út. Sokszor igencsak göröngyös, néha egyenesen járhatatlan. Ez is olyannak bizonyult. Hónapokig próbáltam alakítgatni a történetet, de valahogy mindig zsákutcába jutottam. A történetnek hiányzott a középpontja. Szükség volt még valamire, de nem tudtam rájönni, mi az.

Aztán teljesen váratlanul kaptam egy könyvet Robert Bookmantól a CAA-tól. (Robert olyan ember, akinek csaknem természetfölötti képessége van, hogy megtalálja a legkiválóbb irodalmi anyagokat.) A könyvet a *The Washington Post* volt bagdadi tudósítója írta Irakról. Nagyon-nagyon sok könyvet olvastam a háborúról, és lassan kezdek úgy érezni, hogy már nem is érdekel a dolog. „Ez valami egészen különleges”, mondta Robert. Az a címe, hogy *Fejedelmi élet a Smaragdvárosban – Az iraki Zöld Zóna belülről*.

Egy levegővel olvastam el az egész könyvet. Rajiv Chandrasekaranak azonnal sikerült bevonnia a megszállás kellős közepébe, és szinte pusztító erővel mutatta be azt a mély idealizmust, amely egy fiatal és teljesen átpolitizált hivatalnoki nemzedéket rávett arra, hogy egy példa nélkül álló demokráciakísérletet folytasson le a háború által megszállgatott és elpusztított Irakban, abban az országban, amely harminc év önkényuralom után képtelen volt talpra állni.

Azok, akik ennek a törekvésnek az élén álltak, pompás víziót dédelgettek a bagdadi küldetésről: nagyszerű lehetőségnek látták, hogy felépítsék a demokrácia „hegytetőn csillogó városát” az arab világban; és aztán az új Irak felkeltse és inspirálja a politikai változás vágyát az egész Közel-Keleten. Ezek a víziók azonban, amelyek Washingtonban és Londonban fogantak, a valóságban teljesen szurreális politikai gyakorlatot eredményeztek. Chandrasekaran tévedhetetlen újságírói szimata könyörtelenül megmutatja a vízió és a valóság között tátongó szakadékot.

Amint befejeztem a könyvet, azonnal tudtam, hogy tovább fogja lendíteni az elfektetett filmet. Adott valamit, amiről beszélhetünk.

Hősünk el fogja hagyni a sivatagot, ahol a tömegpusztító fegyvereknek kellene lenniük a homok alatt, és bejut a Zöld Zónába, ahol az USA hivatalnokai Szaddám palotájában megbújva a tudatlanság és a nagyravágás által fűtött őrült terveket dédelgetnek. Itt fogja megtalálni a válaszokat.

A *Zöld Zóna* – ahogy végül a filmünket elneveztük – természetesen nem Chandrasekaran könyvének adaptációja. A történet egyedül a forgatókönyvíró, Brian Koppelman érdeme, aki sokáig és keményen dolgozott, hogy életet leheljen bele. Ám mindannyiunk számára, akik a film készítésében részt vettünk, a *Fejedelmi élet a Szmaragdvárosban* volt a világítótorony, ami a képernyő felé tartó utazásunkban vezetett bennünket. Ami pedig engem illet, számomra az új évezred egyik legfontosabb dokumentumkönyve.

Olvassák el – és gondolkozzanak el rajta, mennyi vérbe és könnybe kerültek azok az álmok, amelyeket néhányan a sivatagi demokráciáról álmodtak.

Paul Greengrass
2009. december

FEJEDELMI ÉLET A SMARAGDVÁROSBAN

PROLÓGUS

A KÖZTÁRSASÁGI PALOTA HÁTSÓ KERTJÉBEN, mélyen a Zöld Zóna belsejében, bronzvörösre sült, dagadó izomzatú, tetovált karú fiatalemberek ugrottak fejest egy óriási úszómedencébe. Mások úszónadrágban és elegáns napszemüvegben feküdtek a nyugágyakon a magasba nyúló pálmák árnyékában, chipset ropogtattak, és jeges teát iszogattak hozzá. Az egyik oldalon khakiruhás férfiak és fürdőruhás nők pihentek egy szaletliben. Néhányan szórakoztató könyvekbe merültek, mások a svédasztalos büfénél szemezgettek a kínálatból. Az egyik hangszóróból hip-hop zene szólt. Néha tucatnyi sovány, egyforma kék ingbe és nadrágba öltözött iraki férfi tűnt fel, hogy lesöpörje a napozóteraszt, megnyírja a bokrokat és megöntözze a növényeket. Egy nagydarab, bajszos amerikai férfi mögött sorakoztak fel libasorban, távolról úgy néztek ki, mintha egymáshoz láncolt rabok lennének.

A medence a nyugalom szigetének számított a Zöld Zónában, a tizenkilenc négyzetkilométeres zárt amerikai bázison, Bagdad szívében. Az egyetlen zavaró körülmény az időnként alacsonyan elzúgó Black Hawk helikopterek rotorzaja volt. A zöld hasukon vörös keresztet viselő helikopterek az utcákról a kórházba szállították a sebesülteket. Néhányan felpillantottak a helikopterekre, de a többség nem zavartatta magát. A mobiltelefon csengése viszont figyelmet követelt. Az amerikai cég ugyanis, amely a helyi rendszert felszerelte, nem biztosított hangposta-szolgáltatást, ezért csak úgy lehetett

megtudni, mit akar a főnök, vagy este mikor tartják a partit, ha fogadták a hívást.

A közelemben elhangzó beszélgetések a Holt-tengerhez tervezett kirándulásról, az előző esti ivászatról és a medence mellett fekvő egyedülálló nőről szóltak, aki volt elég bátor ahhoz, hogy több tucat szexéhes férfi szeme láttára kifeléjűdjön napozni. Az egyik férfi azt magyarázta a haverjainak, hogy elég néhány hónapot eltölteni a túlnyomóan férfiak által lakott Zöld Zónában, hogy bármely nő a „legszebb tíz” közé bekerüljön.

2004 júniusa volt, nem egész egy hónap volt hátra az amerikai uralom végéig. Odabent a márványfalú palotában, a megszálló hatalom főhadiszállásán csupán néhány hivatalnok dolgozott szorgalmasan légkondicionált irodájában: ők hajlandók voltak akár napi tizen-nyolc órát is fáradozni azért, hogy a hazamenetel előtt még néhány tételt kihúzzanak a tennivalók listájáról. Az egyik nő, akit ismertem is – négygyermekes anyja Delaware-ből –, azon igyekezett, hogy irakiakat toborozzon Bagdad tőzsdéjének újranyitásához. Egy ügyvéd, aki valaha a Legfelsőbb Bíróság elnökének, William Rehnquist bírónak volt a titkára, egy törvénytervezet fölött görnyedt, amely az iraki pártokat arra kötelezte volna, hogy az amerikaiakhoz hasonlóan pénzügyeiket nyilvánosan kezeljék. Egy szőke kaliforniai, alig több mint húszéves lány éppen PowerPoint prezentációt állított össze Washington számára, hogy megmutassa: az amerikaiak igenis haladnak előre, az élet napról napra jobb lesz Irakban.

Ők voltak a kivételek. A többség már feladta, inkább a medence mellett keresett kapcsolódást. Ahogy a nap lejjebb szállt, átmentek az ar-Rasíd Hotelben lévő Seherezádé bárba, ahol török sört, libanoni bort és harmadosztályú skót whiskyt ittak. Már bevásároltak a Szaddám képével díszített órákból, öngyújtókból és régi bankjegyekből. Vettek olyan pólót is, amelyre az volt írva: „Ki a Bagdadád?” Ettek pizzát a Zöld Zóna Kávéházban, és kung pao csirkét a palotához közel lévő két kínai étteremben. A konditeremben a Világkereskedelmi Központ ikertornyait ábrázoló poszter alatt gyúrtak. Ingyen hívták barátait az amerikai kormánytól

kapott mobiltelefonon. Zajos búcsúpartikat tartottak, és még egyszer kitombolták magukat. E-maileket küldtek szét, hogy visszatérésük után munkát kapjanak George W. Bush elnök újraválasztási kampányában. Amikor elfáradtak, a szobájukba mentek kalóz DVD-ket nézni – két darab egy dollár –, amelyeket vállalkozó szellemű fiatal irakiaktól szereztek.

Itt a palota kertjében találkoztam először John Agrestóval. Kilenc hónappal azelőtt érkezett Bagdadba, hogy Irak egyetemi rendszerének embert próbáló újrászervezésébe fogjon – a huszonkét egyetemnek több mint 375 000 tanulója volt, és a legtöbb egyetemi épületet kifosztották Szaddám bukása után. Agrestónak előzőleg nem volt tapasztalata konfliktus utáni újjáépítésről, a Közel-Keletet pedig nem ismerte. A Santa Fé-i St. John's Egyetem rektoraként dolgozott, amelynek kevesebb mint ötszáz diákja volt. De Agrestónak jó kapcsolatai voltak: Donald Rumsfeld nemzetvédelmi miniszter felesége valaha a St. John's igazgatótanácsának tagja volt, Dick Cheney alelnök feleségével pedig régebben együtt dolgozott a Nemzeti Alapítvány a Humán Tudományokért (National Endowment for the Humanities) nevű szervezetnél.

Amikor találkoztunk, ötvennyolc éves volt – nagydarab, ősz hajú, szürkés bajszú férfi jókora orral –, és előszeretettel hasonlította magát Groucho Marxhoz.

Egy pálma alatt békés pipázgatás közben – a Zöld Zónában nem lehetett az épületekben dohányozni – Agresto elmesélte, mennyire optimistán érkezett Irakba.

– Láttam azokat a képeket, amelyeken az emberek ujjongtak a Szaddám-szobor ledöntésekor – mondta. – Láttam, ahogy a képeit rugdossák.

De az az Irak, amelyet itt talált, egészen más volt, mint amire számított. Látogatásai az egyetemekre, amelyeket újjá akart építeni, és amelyek fakultásait életre akarta kelteni, egyre veszélyesebbek lettek – és egyre ritkábbak. Elmondta, hogy iraki beosztottjait a felkelők életveszélyesen megfenyegették. Esténként az zavarja, hogy aknavetőkkal lövik a Zöld Zónát. Az egyetemi épületek felújítására

vonatkozó terveit megfűrták a Fehér Házban. Becslése szerint Irak egyetemeinek több mint egymilliárd dollárra lenne szükségük ahhoz, hogy életképes tudományos központokká válhassanak – de mindössze nyolcmillió dollárt kapott az újjáépítésre. Az amerikai egyetemek és főiskolák nem válaszoltak, amikor segítséget kért tőlük. 130 000 asztalt kért a Nemzetközi Fejlesztési Ügynökségtől (US Agency for International Development – USAID). Nyolcezeret kapott.

Beszéd közben egyre zaklatottabb lett. Végül elhallgatott, és pipázva a medencét bámulta. Egy pillanattal később komor arccal felém fordult, és ezt mondta:

– Olyan neokonzervatív vagyok, akit kirabolt a valóság.

ELSŐ RÉSZ

A VÉDETT ZÓNA KIÉPÍTÉSE

1. A TIGRIS-PARTI VERSAILLES

BAGDAD MÁS RÉSZEITŐL ELTÉRŐEN a Köztársasági Palotában sokszor hat hónap is eltelt anélkül, hogy humuszt, pitát vagy kebabot szolgáltak volna fel. Konyhája igazi, amerikai konyha volt, enyhe délies beütéssel. A büfében is mindig lehetett kapni gabonapelyhet, teljes kiőrlésű kenyeret, sőt disznóhús is volt bőven: kolbász reggelire, virsli ebédre, sült hús vacsorára. Volt szalonnás sajtburger, sajtos-sonkás meleg szendvics és szalonnás rántotta is. Bár több száz, többségében muzulmán vallású iraki dolgozott a megszállók számára – titkárok és tolmácsok, akiket sértett, hogy disznóhús van az ebédlőben, ahol ők is étkeznek –, a konyha amerikai üzemeltetői nem törődtek velük. Az ételmezési részleg megtett mindent, hogy a megszokott, magas kalóriájú és zsírtartalmú ételekkel kielégítse az amerikai igényeket.

A helyben termelt növények nem juthattak be a konyhába, sem a lédús paradicsom, sem a ropogós uborka: amerikai kormányzati előírások szabták meg, hogy mindent, még a virsli főzővizét is más, a beszerzési szabályoknak megfelelő államból kell hozni. A tej és a kenyér Kuvaitból érkezett, csakúgy, mint a répa- és zöldborsókonzerv. A gabonapelyhek egyenesen az USA-ból érkeztek: az otthonról ismerős feliratok és márkanevek bizonyára a megfelelő lelkiállapotot voltak hivatva elősegíteni már a reggeli alatt.

Amikor az amerikaiak megérkeztek, még nem volt ebédlő a palotában. Szaddám Huszein a saját, díszes ebédlőjében étkezett,

a szolgák pedig a kis főzőkonyhákban. A palota átalakításával megbízott mérnökök az egyik márványpadlós, tornaterem méretű konferenciatermet rendezték be közös ebédlőnek. A Halliburton vállalat, akit a palota ellátásával bíztak meg, gondoskodott asztalok, székek és üveges kiszolgálópultok tucatjairól, így a hét minden napján amerikaiak étkezhettek Szaddám kristálycsillárjai alatt.

Az asztalokat vörös-fehér terítő fedte, mellettük bársonypárnás székek álltak. A salátabárt és a süteményekkel bőven megrakott desszertes asztalt pliszírozott terítő díszítette. A padlót minden étkezés után fényesre sikálták.

Az egyik bejárat felett a Világkereskedelmi Központtól készített freskó díszelgett. A két tornyot egy fehér fejű rétisas ölelte át kiterjesztett szárnyaival, a festmény négy sarkában az amerikai haderő fegyvernemeinek jele volt látható: a szárazföldi erőké, a légierőé, a haditengerészeté és a tengerészgyalogságé. Középre a New York-i városi rendőrség és tűzoltóság jelvényeit festették, a tornyokra pedig kiírták: „Isten áldja a szövetséges erőket és a szabadság harcosait itt-hon és a távolban!”

A három bejárat egyikénél egy hirdetőtáblát helyeztek el, amely tele volt tűzdelve üzenetekkel.

Bibliaóra szerda este 7-kor

Gyere futni a Hash House Harriers csapatával!

Stressz kínozza? Látogasson el harci stressz klinikánkra!

Vadászkés újszerű állapotban eladó

Elveszett a fényképezőgépem. A megtaláló jutalomban részesül.

A konyha, amely valaha Szaddám számára tált fel ingyencségeket, intézményesített ételgyárrá alakult óriási tűzhellyel és fürdőkád méretű keverőtálakkal. A Halliburton pakisztániakat és indiaiakat fogadott fel, ők főztek, ők szolgálták fel az ételt, és ők takarítottak. Soha, senki nem kérdezte, miért nem irakiakat, hiszen mindenki tudta, hogy bármikor megmérgezhetnék az ételt. A pakisztániak és az indiaiak fehér, gombos inget hordtak fekete mellénnyel és csokornyakkendővel, fejükön fehér papírkalap. A kuvaiti alvállalkozó, akinél az útleveleik voltak letétben, és aki jókora összeget leemelt

a fizetésükből, minden munkást kötelezett rá, hogy az amerikai angolt használják. Amikor az egyik indiaitól pommes frites-t kértem, felháborodottan kijelentette, hogy csak sült krumplit tartanak.

Az ülésrend ugyanolyan törzsi alapon működött, akár egy középiskolai menzán. Az iraki kisegítő munkatársak a többiektől külön foglaltak helyet. Ők általában három étkezésre való ételt zsúfoltak a tálcáikra, és két falat között csámcsogva amerikai főnökeiket gúnyolták. Büntetlenül megtehették, olyan kevés amerikai beszélt folyékonyan arabul, hogy ha egy asztal mellé ültették volna őket, bőven maradt volna mellettük hely.

A katonák a zsoldosokkal és a magánszerződésesekkel* szintén külön ültek, akárcsak „a hajlandók koalíciójának” képviselői: a britek, az ausztrálok, a lengyelek, a spanyolok és az olaszok. A megszálló kormánynak dolgozó amerikaiaknak is megvoltak a maguk klikkjei: külön ültek a nagykutyának számító politikai megbízottak, külön az egyetemről frissen szabadult huszonévesek, és külön a tapasztalt, vén rókák, akik már Bagdad elfoglalásának első hetében megjelentek. Mind gondosan ügyeltek arra, hogy megfeleljenek az íratlan szabályoknak: a „missziót” bármikor lehetett dicsérni, hiszen a Bush-kormány azért vállalkozott a hadjáratra, hogy Irakból békés, modern, világi demokráciát formáljanak, ahol vallásától vagy származásától függetlenül mindenki megtalálhatja a maga helyét. Arról is szabadon lehetett beszélni, hogyan tette tönkre Szaddám az országot, és hogyan fogják feltámasztani poraiból. De a kormányzat politikáját csak olyasvalaki illethette kritikával, akinek nagyon-nagyon jó kapcsolatai voltak.

Ha valakinek problémája akadt az étkeztetéssel, Michael Cole-t kellett felkeresnie. Ő volt a Halliburton „ügyfélszolgálati összekötője”. Ő magyarázta el, miért nem található a salátabárban iraki eredetű termék, és miért szolgálnak fel disznóhúst olyan gyakran. De

* Az USA több hadi-biztonsági magánvállalattal szerződött, akik főként biztonsági feladatokat ellátó, képzett katonákat küldtek Irakba. Őket nevezik magánszerződéses katonának, a továbbiakban: szerződéses. (A szerk.)

őt kellett megkeresni akkor is, ha valaki másmilyen gabonapelyhet szeretett volna reggelire. Cole egyáltalán nem hasonlított a háborús területek megviselt arcú gondnokaira: huszonkét éves volt, betegesen sovány alkattal és pattanásos homlokkal.

Alig egy éve diplomázott, amikor a Halliburton egyik alelnöke felfigyelt rá. Akkoriban egy republikánus képviselő asszisztenseként dolgozott, és egy arlingtoni bárban éppen arról mesélt a barátainak, hogyan bánik a feldühödött választókkal. A hölgyet annyira lenyűgözte az elbeszélés, hogy bemutatkozott neki, Cole pedig tréfálkozva felajánlotta, hogy amennyiben szükségük van Bagdadban egy jó komornyikra, csak szóljanak neki. Három héttel később a Halliburton munkát ajánlott neki, és bekérte az életrajzát.

Cole sosem evett disznóhúst az ebédlőben. Tudta, hogy a konyhai dolgozók nagy része pakisztáni muzulmán, és rettenetesen zavarta, hogy számukra visszataszító étellel kell dolgozniuk. Ezzel a gesztussal kiértemelte, hogy többször is meghívták vendégségbe a Dickens-regénybe illő lakókocsitelepre, ahol éltek. Őket nem kötötték az amerikai kormányzat étkezési előírásai: odahaza helyi alapanyagból főztek, és olyan ízletes ételekkel kínálták Cole-t, amilyeneket a palotában sosem talált volna. Egy darabig eljátszott a gondolattal, hogy szervez egy indiai-pakisztáni vacsoraestet, de aztán elvetette az ötletet: a palotában nem szolgálnak fel más országokból származó ételeket.

– Az ételeknek azt az érzést kell kelteniük az emberekben, mint ha otthon lennének – mondta. Ez az „otthon” jelen esetben a nyugati-parti Marylandhez esett legközelebb.

Cole feladata az volt, hogy ebben a mesterséges világban fenntartsa a megfelelő légkört, és az otthonukat elhagyó amerikaiaknak kényelmes munkakörülményeket biztosítson. Ennek volt része az étkezés, csakúgy, mint a filmek, az ágybetétek, vagy akár a mosdatszolgálat. Ha kértek tőle valamit, akkor is megpróbálta beszerezni, ha teljesen fölöslegesnek tartotta.

– Természetesen, uram. Mindent megpróbálunk – mondta ilyenkor. – Sajnálom, hogy problémát okoztunk. Megpróbáljuk megoldani, amilyen gyorsan csak lehet.

A palota volt a Koalíciós Átmeneti Hatóság (Coalition Provisional Authority – CPA), az amerikai megszálló erők iraki kormányzatának központja. 2003 áprilisától 2004 júniusáig innen irányították Irakot: a CPA törvényeket alkotott, pénzt adott ki, adót szedett be, rendőrséget állított fel, és elköltötte az olajból származó bevételeket is. Működése csúcsán a CPA csak Bagdadban több mint 1500 embert foglalkoztatott, többségében amerikaiakat. Igencsak vegyes társaság verődött össze: republikánus érületű üzletemberek, egy utolsó kalandra vágyó nyugdíjasok, diplomaták, akik évekig tanulmányozták Irakot, friss diplomások, akiknek ez volt az első munkahelyük, és kormánytisztviselők, akiknek jól jött az a 25%-os fizetésemelés, amely a háborús övezet miatt járt nekik. A CPA vezetője, Irak polgári kormányzója Lewis Paul Bremer volt, aki még az irakiakat is el-tikkasztó forró napokban is mindig kék öltönyben és barna katonai bakancsban mutatkozott. Bremert nagydarab, robotszerű, fegyveres testőrei mindenhová, még az illemhelyre is elkísérték.

A palota maga volt a Tigris-parti Versailles. Széles folyosóit, magasba szökkenő oszlopait, csigalépcsőit homokkőből és márványból építették, a tető négy sarkáról az arab fejkendő Szaddám négy bronz mellszobra tekintett le. Az ebédlő a déli oldalon helyezkedett el, a kápolna mellett, amelyben egy óriásplakát méretű freskón egy Scud rakéta emelkedett a magasba. Az északi szárnyban egy óriási bálterem kapott helyet, karzatairól kitűnő kilátás nyílt a táncparketre. A palota közepén egy hatalmas, türkizkék kupolás márvány rotunda kapott helyet. Az amerikaiak érkezése után a palota úgy nézett ki, mint egy induló cég irodája: a textilparavánnal dolgozó kabinokra osztott termekben, faragott asztalokon Dell gépek álltak, az aranyozott szegélyek mentén kábelek kígyóztak, a tükrös falakra irodai fehér táblákat akasztottak.

A hátsó kocsifeljáró mentén hordozható illemhelyek sora állt: Szaddám palotáját arra tervezték, hogy gazdájuk méltóságokkal találkozzon benne, ezért nem volt elég mellékhelyiség az ott táborozó több száz szállóvendégnek. Ugyanezért meglehetősen kevés volt

a hálóhely is. Az újonnan érkezők nagy része a kápolnában felállított emeletes ágyakon aludt, amiktől a helyiség úgy nézett ki, mint egy második világháborús hadikórház.

A látszat ellenére a palotában ugyanazok a szabályok voltak érvényben, mint bármelyik washingtoni kormányzati épületben. Mindenkinnek névvel ellátott kitűzött kellett viselnie, és az illemszabályok is mindenütt érvényben voltak. Emlékszem, egyszer véletlenül meghallottam, amikor egy katona megállított egy értekezletre igyekvő munkatársat.

– Hölgyem, a folyosón nem szabad futni.

Ahol lehetett, külső cégeket is bevontak. A községi és városi tanácsok felállítását egy észak-karolinai cég végezte 236 millió dollárért. A kormányzó katonai-biztonsági magánvállalattól bérelt testőrei több mint ezer dollárt kaptak naponta. A palota üzemeltetéséért – főzés, karbantartás, mosás, a park gondozása – a Halliburton több száz millió dollárt kapott.

A Halliburtonnal arra kötöttek szerződést, hogy a CPA számára az „élethez szükséges alapfelszereléseket” biztosítsa. Ez idővel egyre több dolgot foglalt magába. Amikor az első csapat amerikai megérkezett Bagdadba, a Szaddám-kormány megdöntése utáni hetekben, nem kívántak mást, csak élelmet, vizet, mosodai szolgáltatást és légkondicionálást. Mire Cole 2003 augusztusában megérkezett, már négy hónap telt el a megszállás óta, és az igények is nagyobbak lettek. A kormányzó házáat államfőhöz méltó bútorokkal és műalkotásokkal kellett berendezni, az ar-Rasíd Hotelben a Halliburton által működtetett bárókba csocsóasztalokat kellett szerezni, a sajtóértekezletekhez használt terembe nagy képernyős televíziókat rendelték.

A Zöld Zóna lassan Bagdad mini-Amerikája lett. Aki a palotában dolgozott, ott is lakott: vagy a fehérre festett, fém lakókocsikban, vagy az égbe nyúló ar-Rasídban. Több száz szerződéses alkalmazott, akik a Bechtelnek, a General Electricnek vagy épp a Halliburtonnak dolgoztak, az itteni lakókocsitelepen laktak, akárcsak azok a katonai magánvállalatok által alkalmazott biztonsági őrök,

akiket a védelmükre szerződtek. A Zöld Zónába csak azok az irakiak léphettek be, akik az amerikaiaknak dolgoztak, vagy bizonyítani tudták, hogy már a háború kitörése előtt is itt laktak.

Szaddám ötlete volt eredetileg, hogy Bagdad legdrágább, part menti részét fallal elválassza a város többi részétől, s ezáltal egy várost hozzon létre a városon belül. Volt itt minden: fényűző villák és nyaralók, kormányzati épületek, boltok, sőt, még egy kórház is, Szaddám nem akarta ugyanis, hogy munkatársai és őrei, akik a palota közelében laktak, a tömegekkel keveredjenek, vagy hogy kívülről az életükbe betekintsenek. A házak itt nagyobbak voltak, a fák zöldebbek, az utak szélesebbek, mint Bagdad más részein. Több volt a pálma és kevesebb az ember, nem voltak sem utcai árusok, sem koldusok. Csak Szaddámnak, bizalmas testőreinek és szolgálóinak volt elképzelése arról, mi folyik odabent. Azok, akik túl sokáig lábatlankodtak egyik-másik bejáratnál, gyakran a börtönben végezték. Az irakiak általában gyorsítottak, amikor a fal mellett hajtottak el, nehogy azzal vádolják őket, hogy leskelődnek.

Éppen ideális hely volt tehát az amerikaiaknak, hogy letáborozzanak. A területet magas, vastag fal vette körül, és csak három bejárata volt. A hadseregnek nem volt más dolga, mint egy-egy tankot leparkolni a kapuknál.

Az amerikaiak néhány háztömbbel megtoldották a területet, hogy a hatalmas Kongresszusi Központ és a CNN 1991-es öbölháborús élő közvetítéseiből jól ismert ar-Rasíd luxushotel is beleférjen. Az így kialakított szektort öt méter magas, harminc centi vastag betonfallal vették körül, s a tetejére szögesdrótot feszítettek.

A szabad térségeket lakókocsiparkokká alakították, és jól hangzó neveket adtak nekik: azok a CPA alkalmazottak, akik nem tudtak szobát szerezni maguknak az ar-Rasídban, a *Tőparti Birtokon* laktak. Cole és a többi Halliburton-alkalmazott a *Reménység Táborában*, a britek *Parti Sziklák*on. Az amerikaiak eleinte sajnálták a briteket, amiért egy sötét és nyomasztó fedett garázsban kell felállítaniuk a lakókocsijaikat, de amikor a felkelők aknavetőikkel kezdték támadni a Zöld Zónát, mindenki a *Parti Sziklák* után vágyakozott.

Az amerikaiak irigysége csak fokozódott, amikor megtudták, hogy a briteknek nem a Halliburton biztosította a lakókocsikat, és nemcsak hogy nem áznak be, ráadásul az Ikea szállította a berendezést is.

Az amerikaiak mind új Chevrolet terepjárókkal járták a város utcáit, és szófogadón betartották a CPA által elrendelt ötvenöt km/h sebességhatárt. A palota előtt olyan sok egyforma terepjáró parkolt, hogy gyakran a tulajdonosaik is csak a távirányító segítségével tudták megkülönböztetni őket. (Az egyik szerződéses alkalmazott például texasi rendszámot erősített fel a sajátjára, hogy felismerje.) Vezetés közben mindig maximumon járaták a légkondicionálót, és az FM 107.7-et, az amerikaiak által üzemeltetett Szabadság Rádiót hallgatták, amely a klasszikus rock mellett folyamatosan győzelmi híreket sugárzott. Az autókat kéthetente mosatták a Halliburton autómosójában.

A Zöld Zónában húszpercenként jártak körbe a buszok, hogy felszedjék a buszmegállókból azokat, akiknek nem volt autójuk, de nem volt kedvük gyalogolni sem. Naponta érkezett posta. Generátorok gondoskodtak arról, hogy mindig legyen áram. Ha valakinek nem ízlett az ebéd, vagy megéhezett két étkezés között, bármikor rendelhetett ételt a Zöld Zóna valamelyik kínai vendéglőjéből. A Halliburton tisztítója bármelyik katonaruhából három nap alatt kivette a kosz- és izzadságfoltokat, az ügyfeleket pedig külön tábla figyelmeztette, hogy leadás előtt vegyék ki zsebeikből a lőszert.

Az iraki törvény és az iraki szokások nem voltak érvényben a Zöld Zóna falain belül. A járdákon sortba és pólóba öltözött nők kocogtak, az italboltban lehetett importált sört, bort vagy rövidített kapni. Az egyik kínai étteremben nemcsak étellel, hanem masszázsszal is szolgáltak, a palota melletti parkolóban DVD-ket áruló fiatal fiúk titokban pornófilmeket is árusítottak.

A legtöbb amerikai katonai bakancsot és drága napszemüveget viselt, az övükre függesztett Velcro-pisztolytáskába pedig kilencmilliméteres Berettát tűztek. Mindeközben folyamatosan panaszkodtak: hol a meleg, hol a szúnyogok, hol a helyiek lustasága miatt. A palota előtt gurkák posztoltak.

Ha egyáltalán volt valamilyen törvény a Zónában, az amerikai volt. A gyorshajtókat és az ittas vezetőket katonai rendőrök igazoltatták, amikor pedig megérkeztek az irodai székék, a Halliburton addig nem engedte, hogy alkalmazottai emelgessék őket, amíg a megfelelő kézikocsik és háti hordozók meg nem érkeztek Bagdadba. Amikor a CPA egyik munkatársnője a saját székjét követelte, mondván tízezer dollárt kell rejtegetnie az irodai mellékhelyiségben, Cole elmagyarázta neki, hogy a Halliburtonnak be kell tartania az amerikai munkavédelmi előírásokat.

A Zöld Zónának nem volt polgármestere. Bremer volt ugyan a legfontosabb ember, de ő nem foglalkozott a kátyúkkal és a biztonsági kerítésekkel. A terület fenntartása a bagdadi katonai vezető felelőssége volt, ő azonban a repülőtér közelében lakott, és nem foglalkozott ilyen apróságokkal. Volt ugyan egy ezredes is, akinek az alakulata felügyelte a zóna biztonságát, de ő inkább a határok biztonságával foglalkozott, semmint a városon belüli város belbiztonsági kérdéseivel. Ha egy amerikai úgy döntött, hogy kell neki egyik vagy másik villa, senki sem mondott neki nemet.

Azok a veterán diplomaták, akik életük egy részét az arab világban éltek, vagy dolgoztak már közvetlen háború utáni helyzetekben, szerették volna, ha a helyi szokások tiszteletének jeléül az ebédlőben helyi ételeket is felszolgálnának, és helyieket is alkalmaznának, de végig kisebbségben maradtak. A CPA embereinek nagy része még soha nem dolgozott az Egyesült Államokon kívül, ráadásul, egyes becslések szerint az alkalmazottak több mint fele akkor kapta meg első útlevelét, amikor Irakba utazott. Ahhoz, hogy Bagdadban életben maradhassanak, ugyanolyan zárt, belső világ kialakítására volt szükség, mint amelyet az amerikai olajtársaságok Szaúd-Arábiában, Nigériában és Indonéziában biztosítottak munkásaik számára.

Cole, akinek a többi Halliburton-alkalmazotthoz hasonlóan az volt a feladata, hogy ezt a zárt világot megteremtse, a palota egyik kis szobájában dolgozott. Az ajtajára csak annyi volt felírva: *Ügyfélszolgálat*. Amikor éppen nem a panaszosokkal foglalkozott, az étlapot vagy a buszmenetrendet tette közzé a CPA számítógépes

hálózatán, rendbe hozta a palota moziját, és minden este nyolckor vetítést rendezett. A legnézettebbek a lövöldözős akciófilmek voltak, de Cole nem rajongott értük. Ő inkább az *Arábiai Lawrence*-et vagy *A harmadik embert* szerette, utóbbi egy Graham Greene-novellán alapuló film volt a második világháború utáni Bécsről. Szabadidejében Cole regényírásba fogott: két olyan fiatalemberről írt, akik életükben először kerülnek háborús zónába.

– Olyan, mint egy mini-Amerika – jegyezte meg Mark Schroeder, amikor az egyik forró napon leült a medence mellé, kezében egy üveg ásványvízzel, amit az Egyesült Arab Emírségekben palackoztak.

Schroeder és én San Franciscónak ugyanabban a külvárosában nőttünk fel, de gyerekként nem ismertük egymást. Bagdadban találkoztunk, először e-mailben vettük fel a kapcsolatot, aztán telefonon, végül személyesen is megismerkedtünk – mindezt anyáink miatt, akik valahogy párbeszédbe elegyedtek a zöldségesnél, és felfedezték, hogy fiaik Irakban szolgálnak. Schroeder akkoriban huszonnégy éves volt, tipikus kaliforniai kölyök: napbarnított bőre volt, hullámos, szőke haja, és drága napszemüveget viselt. Egy republikánus képviselő irodájában dolgozott Washingtonban, amikor hallotta, hogy a CPA embereket keres. Beküldte az életrajzát a Pentagonnak, néhány hónappal később pedig már a Köztársasági Palotában volt.

Alapszolgáltatási elemző volt. Hetente készített táblázatokból és grafikonokból álló részletes jelentéseket Bremernek, amelyek a CPA intézkedéseinek hatékonyságát voltak hivatva kimutatni: hány megawatt áramot állítottak elő, hány rendőrtisztet képeztek ki, hány dollárt költöttek újjáépítésre. Ezeket a jelentéseket csak Bremer és közeli emberei láthatták, elektronikus másolatot csak Condoleezza Rice, a nemzetbiztonsági tanácsadó és Donald H. Rumsfeld, a védelmi miniszter kapott. Miután a fejesek áttanulmányozták, a Pentagon elemzői átszerkesztették az anyagot, majd szétesztették az Irakkal foglalkozó több száz kormánytisztviselő között. Egyikük rendszeresen továbbküldte a jelentéseket nekem is. Az ebben szereplő táblázatok és kimutatások – általában a termelt villamos energia

mennyiségéről és a rendőrképzésről szóló részek – szöges ellentétben álltak a CPA PR-ügynöksége által kibocsátott optimista eredményekkel.

Schroeder kis irodája, ahol a jelentéseit készítette, nem messze volt Bremerétől. Napjai – és estéi – nagy részét a számítógép előtt töltötte. Négyen laktak egy lakókocsiban, és Schroeder mindig a palotában étkezett. Csütörtök estéit valamelyik barátjával az ar-Rasíd diszkójában vagy valamelyik bárban töltötte. Az ideérkezése óta eltelt két és fél hónapban csupán egyszer hagyta el a Zöld Zónát, és akkor is csak a Győzelem Táborba ment, amely az amerikai haderő főhadiszállása volt a reptér mellett.

Ha szüksége volt valamire, a katonai boltba ment. Az üzletet a hadsereg működtette, és közvetlenül a palota mellett állt. Itt mindig lehetett kapni a kedvelt chips márkákat, fehérjeport, *Iraki Szabadság Hadművelet* feliratú pólót és zenei CD-ket, de ha véletlenül nem volt meg, amit keresett, még mindig elmehetett a Zöld Zóna bazárjába. A bazár egy csendes kis utca volt, nagyjából hetven üzlettel, amelyeket a zónában élő irakiak működtettek. A bazárt azért hozták létre, hogy az amerikaiaknak akkor se kelljen elhagyniuk a Zöld Zónát, ha ajándékokat és egyéb csecsebecsét akarnak vásárolni. De volt itt számítógépüzlet is, amelyet egy fiatal, Mohamed nevű fiú üzemeltetett. Sok boltban lehetett kapni mobiltelefont és illegális DVD-ket, mások viszont csak iraki dolgokat árultak: régi katonai egyenruhákat, Szaddám képmásával díszített bankjegyeket, vagy iraki zászlókat, amelyekre Szaddám kézírásával volt felírva: „Isten a legnagyobb.” Az én kedvencem JJ arab fotóüzlete volt, ami leginkább a Disneyland vadnyugati fotóautomatáira emlékeztetett: itt akár arab ruhában és fejkendőben is készítettek fényképet az emberről.

A Zöld Zóna szórakozási lehetőségeket is nyújtott az arra vágyóknak. A CPA alkalmazott egy külön „közhangulati felelőst”, aki hol salsa táncanfolyamot, hol jógatanfolyamot, hol ingyenes mozizást szervezett a palota nagytermében. A helyi konditeremben megvoltak ugyanazok a futó- és kondigépek, amelyek bármelyik

csúcsmínőségű amerikai klubban is. A hívők számára rendszeres bibliaórákat szerveztek.

A Szaddám bukását követő első pár hónapban – amikor pedig még felszabadítónak tekintették az amerikaiakat, a lázadás épp csak csírázásnak indult, és fegyveres örök és páncélautó nélkül is nyugodtan át lehetett hajtani a városon – a CPA elődje, az Újjáépítési és Humanitárius Segítségnyújtó Hivatal (Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance – ORHA) már eltanácsolta az amerikai civileket attól, hogy a palota közvetlen környékétől eltávolodjanak. A biztonsági tisztek már akkor állították, hogy Bagdad veszélyes hely, biztonság egyedül a falak mögött van. Ezért is kapta a Zöld Zóna nevet.

A Zöld Zónát már az első időkben is csak két autóval lehetett elhagyni, amelyeket 2-2 „hosszú lőfegyverrel” kellett felszerelni: M16-os puskával vagy annál is komolyabb fegyverrel. Ez akkoriban értelmetlennek tűnt. Amikor aztán az amerikaiak ellen elkövetett támadások megszorodtak, a szabályok is tovább szigorodtak: egyre több fegyvert és autót írtak elő, végül a fegyveres kíséret kötelező lett. Mire Schroeder megérkezett, Irak annyira veszélyes hely lett, hogy minden távozást alaposan meg kellett indokolni a biztonságiaknak. Természetesen azoknak a magas rangú alkalmazottaknak, akik valamelyik minisztériummal óhajtottak kapcsolatba lépni, nem voltak ilyen problémái. De egy egyszerű elemzőt, ha vásárolgatni szottyant kedve, nem engedtek ki.

Nem hibáztatom Schroedert, amiért nem próbált mégis kijutni. Ha másokhoz hasonlóan ő is azon törte volna a fejét, hogyan lehetne a szabályokat megkerülve, iraki rendszámú autóval a város utcáin furikázni, a három kapu valamelyikén kellett volna távoznia. Márpedig mindenki biztos volt abban, hogy a rosszfiúk ott várják őket ugrásra készen. Vajon kiszúrnák-e? Megtámadnák-e? Orosz rulett.

Schroeder megdöbbsent, amikor elmondtam, hogy a városban, közkeletű nevén a Vörös Zónában lakom, biztonsági kíséret nélkül

közlekedem, a helyi éttermekben eszem, és még az irakiak otthonaiba is bemerészkedem.

– És milyen az élet odakint? – kérdezte.

Meséltem neki a meglehetősen lerobbant állapotú Ishtar Sheraton Hotelről, amely a palotával szemben, a Tigris túlsajátján állt. A szobaszolgálat annyira pocsek volt, hogy az egyik szobában saját konyhát állítottunk fel: a konyha egy négylapos tűzhelyből, egy kis hűtőből és egy húsdarálóból állt. De beszéltem arról is, milyen nagyszerű érzés a város legnagyobb bazárján, az as-Sordzsza piacon keresztülsétálni, vagy a régi városrész kávézóiban meginni egy teát. Beszéltem azokról az iraki kultúráról és történelemről szóló vitákról, amelyeket iraki barátaimnál, ebéd közben folytattunk. Minél többet beszéltem, annál inkább úgy éreztem, mintha idegen lény lennék, aki egy másik bolygó életét próbálja bemutatni.

A Zöld Zónából nézve az igazi Bagdad a maga ellenőrzőpontjaival, lebombázott épületeivel, bénító dugóival mintha egy más naprendszerben létezett volna. Dudálás, lövések hangja, műezzzinek kántálása – ezek sosem szivárogtak be a falon belülrre. A palota lakói nem sokszor látták a félelemtől sápadt amerikai katonák arcát, és az autóba rejtett bombák maró szaga sem töltötte be itt a levegőt. Az afrikai nyomor és a vadnyugati törvéynélküliség odakint örvénylett a világ egyik legősiabb városában, mégsem tudták megzavarni az amerikai bázis nyugodt sterilitását.

A Zöld Zóna lakóinak, ha az igazi Irakot akarták látni, csak át kellett volna nézniük a Hesco kerítés (fagyasztóláda nagyságú, földdel töltött drót és textil konténerek, amelyek az esetleges srapnelek ellen nyújtottak védelmet) fölött vagy kitekinteni a zóna kapuin. A Kongresszusi Központ és az ar-Rasíd előtt lévő hármas számú ellenőrző pont leginkább valamilyen világvége utáni pusztaságra emlékeztetett. A nyolcsávos autópályát betontömbökkel zárták el, a járdák mentén halott fák sorakoztak. A földön töltényhüvelyek, katonai élelmiszerek csomagolóanyagai és kihasadt gumik hevertek szanaszét. A drótakadályokba és szögesdrót kerítésekbe

reklámszatyrok és csokipapírok akadtak, a levegőben is szállt a mosok. A szemetet, amelyet a háború előtt svájci hatékonysággal szedtek össze, a felszabadulás után csak nagy ritkán szállították el, és a többi kommunális szolgáltatás sem működött igazán.

Reggelente hét és tizenegy között az ellenőrző pontoknál irakiak álltak sorba a több száz méter hosszú szögesdrót kerítések között. A belépéshez két, személyazonosságot igazoló dokumentumra volt szükség, és sokszor akár három motozáson is át kellett esni. Az amerikai katonák, miközben a hátizsákjukra erősített kulacsból szívószálon keresztül itták a hideg vizet, nyers hangon utasították az irakiakat.

– Lépjen vissza! Egyszerre csak egy! Mi a belépés célja?

– A fizetésemért jöttem.

– Fordítói munkát szeretnék vállalni.

– A fiamat a koalíciós erők tartják fogva.

A katonák néha figyelmesek voltak, néha kimondottan durvák.

– Segítsenek – hallottam egyik reggel az előtttem álló, középkorú férfit. – A fiamat öt nappal ezelőtt elrabolták.

– Ezzel a rendőrségre menjen – felelte a katona. – Mi nem tudunk segíteni.

– Már voltam a rendőrségen, de nem segítenek. Azt akarták, hogy lefizessem őket.

– Ez iraki belügyi probléma. Nem tudunk segíteni.

– Azt hittem, azért vannak itt, hogy segítsenek. Ha maguk nem segítenek, akkor ki fog?

Egyik reggel, amikor egy csoport síita zarándok a nyugat-bagdadi Imam Kadhim szentélybe igyekezett, egy öngyilkos merénylő felrobbantotta az övére csatolt bombákat. A következő merénylő a sarkon várt, és akkor robbantotta fel magát, amikor az első robbanás túlélői menekülni kezdtek. Aztán egy harmadik is robbant. Aztán egy negyedik is.

A szentély kertje megtelt füsttel és a haldoklók kiáltásaival. A beton síkos volt a vértől. Kábult fiatal emberek tántorogtak segítséget

keresve, más túlélők fataligákra emelték a sérülteket, és arrafelé indultak velük, ahonnan a mentők szirénája hallatszott.

Egy órával később értem a helyszínrre, addigra a halottakat már fehér leplekkel letakarták, de az erkélyeken még mindig lehetett látni leszakadt testrészeket. A halottak cipői szinte betérítették a földet. Később, amikor a helyi kórházba mentem, hogy a túlélőkkel beszéljek, több tucat holttestet láttam a halottas ház mellett egymásra hányva. Csak egy lepedővel takarták le őket, ott rohadtak a napon. A halottak és a sebesültek hozzátartozóinak sírása nem érintette meg az orvosokat, akik fásultan mentek tovább a dolgukra.

– Ez a nap sem más, mint a többi – felelt az egyikük a kérdésemre. – Hetente történik ilyesmi.

Aznap este találkoztam a CPA néhány alkalmazottjával, amikor a palotába mentem vacsorázni. A készülőben lévő ideiglenes alkotmányról beszélgettek, amely sokkal több jogot biztosít majd az irakiaknak.

– Az egész Közel-Kelet számára modellértékű lehet – jelentette ki egyikük.

Ahogy őket hallgattam, egészen megfeledkeztem arról, amit korábban láttam. A Zöld Zónában még léteztek jól végződő történetek. A robbantásról nem esett szó, pedig a szentély a Zöld Zónától csupán néhány kilométernyire volt, alig tíz percre autóval. Talán nem hallották, mi történt? Nem tudták, hogy a halottak száma több tucatra rúg?

– Igen, volt róla szó a hivatali csatornán – mondta a jobb oldalamon ülő férfi. – De nem néztem végig. Éppen a demokráciaprojektemen dolgoztam, nem hagyhattam félbe.

Mahmud Ahmed nem ébredt fel a műezzinek reggeli imára hívó hangjára, mivel éjjel háromig dolgozott. Amikor nyolckor felkelt, a környéken nem volt áram. Már megint – gondolta bosszúsan. Nem értette, mi az áramszünetek oka. A háború előtt Bagdadnak nem voltak áramellátási gondjai. Amikor kinyitotta a csapot, abból sem jött semmi. Ez új volt.

Víz mindig volt, még a háború alatt is. Néhány évvel ezelőtt még meg is lehetett inni a csapvizet. Idegesen krákogni kezdett. Zuhany nélkül még megvan, de a reggeli teájára szüksége volt. Muszáj teát innia.

Ahmed középtermetű, ápolt kinézetű férfi volt, haja sűrű és fekete, szája fölött vékony bajusz. Huszonnyolc éves volt ugyan, de magaviselete inkább középkorúra vallott. Csíkos inget és szürke nadrágot viselt, kezében bőr mappát tartott.

1988-as Chevy Caprice-e a parkolóban várta. A valaha királykék autót a sivatagi nap kopott farmerszínűre fakította: igaz, használtan vette néhány éve Szaddám pártjának egyik magas rangú tagjától. Ahmed gyanította, hogy a kocsit az 1990-es iraki megszállás során zsákmányolták Kuvaitban, ezért akárhányszor beleült, mindig úgy érezte, nem igazán az övé.

A kocsiban látta, hogy csaknem teljesen kifogyott az üzemanyag, így a legközelebbi benzinkúthoz ment, ahol azonban másfél kilométeres sor kígyózott. Ilyesmi sosem fordult elő Szaddám uralkodása alatt, gondolta magában, de aztán magába fojtotta a morgást. Örült, hogy megszabadultak a diktátortól. A szabadság parabolaantennát és jól fizető állást hozott neki: ez pedig azt jelentette, hogy végre összeszedheti a hozományravalót.

A benzinkúttal szemben néhány koszos ruhás kölyök integetett felé a kezükben tartott műanyag csővel, lábaiknál benzineskanna állt. Egy dollárt kértek egy liter benzinért, amelyet a kútnál két és fél centért adtak. Ahmed ezért inkább úgy döntött, hogy otthon hagyja a kocsit, és taxival megy dolgozni. Ez ugyan egy dollárba került, de nem volt más választása. Ha nem ér be időben, elveszíti a munkáját.

– Ha irakiaknak dolgoznék, nem lenne baj, hogy kések – mondta. De a Zöld Zónában más a helyzet. – Itt muszáj pontosnak lenni.

A taxiban nem mondta meg azonnal, hová megy.

– A béke legyen veled – köszönt. – A Kongresszusi Központhoz, legyen szíves.

A Kongresszusi Központ volt a Zöld Zóna nyilvános főbejárata.

– Az amerikaiaknak dolgozik? – kérdezte a sofőr.

– Dehogy! A bátyámat fogságba ejtették az amerikaiak, és szeretném megtudni, hol van.

– Isten legyen veled – felelte a sofőr.

– Insallah – felelte Ahmed. Ahogy Isten akarja.

A kopott üléshezátú, légkondicionálás nélküli bogárhátú Volkswagen lassan haladt előre a városban. A közlekedési lámpák nem működtek, a közlekedési rendőrök nem dolgoztak, az amerikaiak lezárták a főutak jó részét, a CPA pedig eltörölte a behozott járművekre kiszabott adókat, aminek következtében az utak tele lettek Európa minden sarkából behozott használt autókkal. A háború előtt Ahmed kelet-bagdadi otthonától a Kongresszusi Központig csupán tíz percig tartott az út. Az amerikaiak érkezése után több mint egy órába telt.

Az irakiak, akik eddig a megfelelő sávban közlekedtek, és mindig használták az indexet, most a parkolósávra és a járdára is felhajtottak. De a legszabálytalanabban az amerikai katonák vezettek: mint ha minden az övék lett volna, néha még a választóvonalat is átlépték, nem törődve a szembejövőekkel.

A taxi a Tigris folyón átkelve elhajtott a Gyilkosok Kapuja, a Zöld Zóna északi bejárata előtt, ahol néhány fiatal tüntetett: munkanélküliek voltak, és állást szerettek volna kapni az amerikaiaktól. A kapuból néhány katona figyelte őket, a szögesdrót és a tank már készenlétben várta, hogy eltorlaszolja az utat, ha a csoport megpróbálna behatolni.

A taxi elhaladt egy hosszú boltsor előtt, majd a következő kereszteződésnél megállt. Eddig lehetett taxival menni: az út hátralévő részét a Kongresszusi Központig Ahmednek gyalog kellett megtennie.

Ahmeddel néhány nappal azelőtt találkoztam, amikor mindketten arra vártunk, hogy bebocsátást nyerjünk a Zöld Zónába. Nem mondta el azonnal, mit csinál odabent, csak azután vallotta be, hogy az amerikai hadsereg számára tolmácsol, miután meséltem magamról.

Ahmeddel végig beszélgettünk, amíg a három ellenőrző ponton keresztüljutottunk. Két fényképes igazolványt is be kellett mutatnia, a ruháját és táskáját alaposan átkutatták.

– Úgy kezelnek, mintha én is az utcáról esnék be – panaszkodott Ahmed. Pedig azzal, hogy heti hat napot amerikai katonákkal dolgozott együtt, az életét kockáztatta. Úgy vélte, ezért legalább annyit megérdemelne, hogy külön sorba állítsák, ahol csak egyszer motozák végig.

A harmadik ellenőrző pont után már bent is voltunk a Zöld Zónában, és egy széles úton sétáltunk el a Kongresszusi Központ és az ar-Rasíd előtt.

Az amerikaiak érkezése előtt Ahmed sosem volt a Zöld Zónának abban a részében, amit még Szaddám kerítettett el, így nem volt mivel összehasonlítani őket. A Kongresszusi Központ előtti sugárúton azonban több százszor végighajtott, látta hát, mekkora a pusztítás. A háború előtt a nyolcsávos út volt a legfontosabb közlekedési útvonal Bagdad központja és a fő autópályák között, amelyek észak felé Moszulba, délre Hillába, nyugatra a repülőtérhez, Fallúdszába vagy a jordániai határra vezettek. Akkoriban a kocsik százakkal hajtottak el az épületek előtt – most azonban az utat betontömbökkel torlaszolták el, és összesen három Humvee páncélozott terepjáró volt látható, amelyek a közelben parkoltak.

– Ez nem olyan, mint Irak – mondta, és végignézett a Zöld Zónán. – Inkább, mint Amerika.

Amikor azt feleltem, hogy Amerikában nem parkolnak Humvee-k az utcán, és barikádok sincsenek, vállat vont.

– Igen, de idebent minden működik. Van áram. Van víz. Van élelem. Nem olyan, mint Bagdad többi része. Inkább, mint Amerika.

– Nagyon jól mennek a dolgok – jelentette ki Mark Schroeder. Részletekbe nem bocsátkozott, mert azok titkosak voltak. De arról szeretett volna engem is biztosítani, hogy a grafikonon szereplő diagramok jó irányba mozdultak el.

– Irakiakkal is szoktál felmérést készíteni? – kérdeztem.

– Az másnak a dolga – felelte. – A közvélemény-kutatás nem az én területem. Én a nyers adatokkal dolgozom.

A CPA alkalmazottai sokat beszélgettek irakiakkal, de a legtöbb amerikai abban a tévhitben élt, hogy az a néhány száz iraki, aki tolmácsként, titkárként vagy gondnokként a CPA-nak dolgozik, az egész, huszonötmilliós lakosságot képviseli. Pedig a bent dolgozó irakiak pontosan tudták, milyen jó munkát találtak – legalább tízszer annyit kerestek, mint egy átlagos iraki közalkalmazott –, és nem akarták kockára tenni azzal, hogy a megszállás miatt panaszkodnak, vagy kritizálják az amerikai terveket. Ehelyett inkább dicsérték alkalmazóikat, azt mondták, amit azok hallani akartak, a rossz híreket pedig jelentéktelenebbnek tüntették fel.

Rajuk kívül néhány ezer iraki élt még a Zöld Zóna egyszintes házaiban a palota és az ar-Rasíd között, a fákkal övezett utcákban. Voltak közöttük szunniták és síták egyaránt, akik azelőtt ugyan a palotában dolgoztak, de nem voltak olyan fontos tagjai a Szaddám-féle Baasz Pártnak, hogy elmeneküljenek, vagy az amerikaiak őrizetbe vegyék őket. Ők rendszeresen kijártak a zónából dolgozni, vásárolni, rokonokat látogatni. Volt, aki még angolul is beszélt, így ha valamelyik palotában dolgozó amerikai kíváncsi lett volna a véleményükre, megtudhatta volna, milyen az élet az igazi Bagdadban. De néhány kalandvágyó munkatárson kívül senki sem volt kíváncsi iraki szomszédaik véleményére.

Schroeder és a CPA többi tisztviselője az iraki fejleményekről a Fox híreiből vagy a *Stars and Stripes* folyóiratból értesült – utóbbi Németországban nyomtatták, onnan küldték naponta Bagdadba. Néhányan az interneten tájékozódtak, általában szülővárosuk újságjait böngészték, ám ezek nem közöltek híreket a Zöld Zónáról.

A Zöld Zónának nem volt saját hírlevele. Az információkat – és persze a pletykát – szóban terjesztették. Amikor az egyik katonatisztet leszúrták a lakókocsijába menet, mindenki meg volt győződve róla, hogy egy felfegyverzett felkelő jár-kel szabadon a zónában. Bár a nyomozók hamar megtalálták a tettest, egy másik amerikait, ezt a hírt sosem osztották meg a CPA alkalmazottaival, akik hetekig rettegetek egy újabb támadástól.

A Zöld Zónában egyébként sem amiatt aggódtak, hogy túl kevés az információ, inkább az volt a baj, hogy túl sok a veszélyes titok. A palotát teleragasztották éberségre buzdító második világháborús plakátokkal. Az egyiken Sam bácsi egy kalapos figura szájára tette éppen az ujját: „Csöndesen! A sok beszéd sok életet követel!” Egy másikon egy cocker spániel hajtotta a fejét bánatosan egy halott katonára székére, a felirat pedig így szólt: „...mert valaki túl sokat beszélt...”.

Volt azonban néhány olyan alkalmazott, aki nem törődött a veszéllyel, és kimerészkedett a zárt világból, találkozott, sőt, beszélt irakiakkal, vendégeskedett az otthonaikban, és a helyi piacokon vásárolt. Számukra a Zöld Zóna leginkább egy álmvilágra emlékeztetett. Ők kezdték el Smaragdvárosnak emlegetni maguk között.

2. SZARVAS A REFLEKTORFÉNYBEN

AKÉSŐBBI SMARAGDVÁROSBAN először két nappal aztán tettem látogatást, hogy egy amerikai tank ledöntötte a Palesztina Hotel előtt álló ízléstelen Szaddám-szobrot. Gyalog keltem át az al-Dzsumhúrija hídon, több kilótt jármű és egy döglött szamár mellett, aztán befordultam a Gyilkosok Kapujához. A homokkő boltív alatt egy tank várakozott. Az impozáns vaskapu ugyan le volt döntve, de a kifelé irányuló ágyúcső elég egyértelműen jelezte, hogy odabent tilos a fosztogatás. Felvillantottam sajtóigazolványomat, mire a kidobóemberré alacsonyodott tankvezető intett, hogy lépjek be, és figyelmeztetett, hogy hosszú séta áll előttem.

Alig száz méterre a tanktól két koszos ruhás figura jött kifelé az egyik villából: mindkét kezük kristálylámpákkal volt tele. Igencsak bátor fosztogatók voltak: vagy a tank mellett osontak be, vagy azon a falon másztak át, amelyen egy héttel azelőtt senki még csak átnézni sem mert. Amikor odamentem hozzájuk, az idősebb bemutatkozott. Elmondta, hogy Ahmed Mohszennek hívják, egy Bagdadtól délkeletre fekvő városban, Kutban lakik, ahol földműveléssel foglalkozik. Amikor bementem velük a villába, rögtön a szemembe ötlött egy versenyekre való biliárdasztal, valamint az aranyberakásos ajtók és a márványpadló.

– Mi sárkunyhóban élünk, ahová még a víz sincs bevezetve – morogta Mohszen. – Mi nyomorgunk, ez meg így él?

Nem mondtam el neki, hogy a villa nem Szaddámé, hogy a diktátor sokkal fényűzőbb környezetben élt.

Továbbmentem az amerikai hadsereg által lerombolt házak között. Az utcán mindenhol réz töltényhüvelyek hevertek, a bunke-rekből bomló testek szaga áradt. Az egyik járdán egy laminált igazolványt szúrtam ki, valahai tulajdonosa a Köztársasági Gárdában szolgált. A közelében egy kis füzet feküdt. Egyik iraki barátom felvette, és belelapozott.

– Szemét – dörmögte olvasás közben. – Szaddámot dicsőíti.

A palotánál egy szakasz katona állt őrt, hogy a legmerészebb fosztogatókat elriasszák. Amikor megnézték az okmányaimat, egyikük odahívta a helyettesét, Joe Pepperst, egy lelkes fiatalembert, aki épp most fejezte be a West Point-i katonai akadémiát. Peppers igen csak jókedvében volt, mert három héttel Bagdad ostromának kezdete óta először végre rendes végébe végezhetette a dolgát, nem pedig egy lyukba a sivatagban.

– Nem is akármilyenbe, hanem egyenesen Szaddám egyik aranyozott végéjébe! – mondta, majd felajánlotta, hogy végigvezet a palotán.

Nem ez volt az első alkalom, hogy Szaddám valamelyik lakóhelyét meglátogathattam. Négy hónappal a háború előtt az Információs Minisztérium meghívott néhány külföldi újságíróat az egyik kisebb palotába, miután az ENSZ fegyverzetellenőrei előzetes bejelentés nélkül átkutatták a palotát, de nem találtak semmit. A látogatás célja nyilván az ellenőrök kigúnyolása volt. Emlékszem, az egyik asztalon egy faállványon egy zöld műanyag légycsapó díszelgett – valami hasonlót vártam a Köztársasági Palotától is.

Peppers nagy nehezen kinyitott egy hatalmas, aranyozott ajtót, és betessékelt. Miután az ajtó becsukódott mögöttünk, erős fényű zseblámpát vett elő, a palotában ugyanis, ahogy az egész városban, nem volt még áram. Igaz, pár nappal később amerikai mérnökök megtalálták a hatalmas generátorokat, amelyeket Szaddám szereltetett be, hogy a palotának ne kelljen függenie az ország igencsak rosszul kiépített elektromos hálózatától.

Ahogy a zseblámpa szűk fénykörét követtem, igyekeztem odafigyelni a lépcsőket meg a szeméthalmokat illető figyelmeztetésekre is. A márványpadlót törmelék és törött üveg borította, amely csikorgott a lábunk alatt. Amerika „döbbenet- és rémületkeltő” csapásmérés-sorozata miatt már a háború elején betört minden üveg, így a finom, sivatagi por akadálytalanul szivárgott be, és lepett be mindent. Mintha egy évszázadon át üresen álló középkori kastélyba léptünk volna be.

– Találja ki, hány szoba van! – szólított meg Peppers.

– Fogalmam sincs – feleltem. – Száz körül?

– Kétszázötvennyolc – mondta. – Hihetetlen, nem?

Egyszer elküldött egy közlegényt, hogy számolja meg. Egy órája ráment.

Minden hatalmas volt. Először egy focipálya nagyságú bálteremben néztünk körül. A falmezőket Irak tizennyolc tartományát ábrázoló képek díszítették. A terem túlsó felén egy balkon terpeszkedett. Peppers még nem volt sem a Versailles-ban, sem a Buckingham-palotában, de még a Hearst-kastélyban sem, egyedüli viszonyítási pontja az USA Katonai Akadémiája volt.

– Húha! – tátotta el a száját, amikor belépett a bálterembe. – Ez még az akadémiai menzánál is nagyobb!

A következő állomás egy, körülbelül két kosárlabdapálya nagyságú tárgyalóterem volt. Peppers zseblámpájának fényében megcsilantak a díszes csillárok. Az alagsorban találtunk egy mozit, egy jókora úszómedencét és egy bordélynak tűnő, vörös szőnyeges, tükrös falú termet. A legtöbb szobából és teremből elvitték a bútorokat és az iratokat, csupán néhány franciás ízlésű darabot hagytak: díszes fotelokat, narancsszínű kárpittal és arany szegélyekkel. Az egyik folyosó végén dísztabla lógott, rajta felirat: „A nép palotája.”

Egy óriási márvány rotundánál ért véget a séta. Peppers elhallgatott, és lekapcsolta a lámpáját. A palota kellős közepén voltunk. A légkondicionáló nem működött, a sötét helyiségben mégis hűvös volt, szinte hideg. Csak Peppers lélegzetvétele hallatszott a csöndben. A kinti világ a fosztogatókkal, tűzharcokkal és az utcai felfordulással mintha egy másik valóságban létezett volna.

Kifelé elmentünk öt-hat helyiség mellett, amelyekbe Peppers zászlóalja zsúfolódott össze. Mivel a palotában rengeteg hely volt, nem értettem, miért nem rendezkednek be kicsit szellősebben.

– Úgy gondoltuk, minél kevesebb helyet foglalunk el, annál könnyebb lesz kiköltözni, amikor az új kormány feláll – felelte kérdésre habozás nélkül. – Hiszen úgysem maradunk sokáig.

George W. Bush elnök alig néhány hónappal a 2001. szeptember 11-i merénylet után kiadta a parancsot Irak megszállási terveinek kidolgozására. A Pentagon azonban csak a rákövetkező ősszel kezdett el azon gondolkodni, mi is legyen a háború után. A feladat kidolgozását végül Douglas J. Feith-re, a Nemzetvédelmi Minisztérium politikai államtitkárára bízták, aki addig a Különleges Tervek Irodáját (Office of Special Plans – OSP) vezette, egy titokzatos kis társaságot, amely azzal foglalkozott, hogy a titkosszolgálati jelentések segítségével bebizonyítsa: Szaddám tömegpusztító fegyverek birtokában van, és összejátszik az al-Káidával.

Feith nagy tisztelője volt Ahmed Csalabinak, a megosztó és igencsak szeszélyes emigránsnak, az Iraki Nemzeti Kongresszus nevű politikai szervezet vezetőjének. Csalabi a Massachusettsi Műszaki Egyetem matematika szakán végzett, méret után készített öltönyöket hordott, és mind a Külügyminisztériumban, mind a CIA-nél persona non gratának számított, mert korrupt és az irakiak körében népszerűtlen politikusnak tartották. A neokonzervatív körökben azonban sokan hallgattak Feith-re, így Csalabi hangzatos szövegei egy esetleges, Izraelt elismerő és a Nyugatot is elfogadó világi demokráciáról kedvező fogadtatásra találtak. Ő lett hát a neokonzervatívok álom-államfőjelöltje Szaddám megdöntése után.

Feith irodája a háború utáni terveket teljes titoktartás mellett dolgozta ki, és igen keveset értekezett úgy a külüggyel, mint a CIA-vel, de még a Pentagon szakértőivel sem konzultált, akiknek pedig volt gyakorlatuk a háborús helyzetek utáni helyreállítási munkákban. Ráadásul a legrosszabb helyzetekre nem is nagyon készültek

fel, nehogy ezzel is csökkentsék a lakosság körében a megszállás támogatottságát. Feith csoportja a megszállást felszabadító háborúnak tekintette, amely csupán igen kevés utómunkálatot igényel. Úgy vélték, az irakiak úgyis hamar átveszik saját országuk irányításának és újjáépítésének felelősségét.

2003. január 17-én, két hónappal a háború kitörése előtt Feith felhívta Jay Garner nyugalmazott altábornagyot, és felkérte, hogy legyen a háború utáni Irak vezetője. Feith biztosította, hogy nem tartana sokáig, csupán körülbelül kilencven napig a háború befejezése után. Addigra Feith előrejelzése szerint megalakul az iraki kormány, és Amerika nagykövetet küld Bagdadba.

Garner kedélyes, öreguras figura volt, alacsony, tömzsi és ősz hajú, fémkeretes szemüveget hordott, és kissé vontatottan beszélt. Magatartása délies kedélyességet és vidékies fesztelenséget sugárzott, az embereket erős kézfogással köszöntötte, és hátbaveregetős öleléssel búcsúzott tőlük. Feith azért Garnert hívta, mert 1991-ben, az öbölháború után Garner vezette az észak-iraki kurdok megmentését célzó amerikai hadműveleteket. Ismerte az irakiakat, és volt gyakorlata abban, hogyan nyújtson humanitárius segítséget iraki területen. Garner nem örült igazán, hogy újra háborús zónában kell dolgoznia – jól jövedelmező szerződéses munkája volt a Nemzetvédelmi Minisztériummal, és kellemes floridai életet élt –, de mint igazi katona, nem utasította vissza a haza szolgálatát.

Amikor Garner januárban megérkezett a Pentagonba, még sem személyzete nem volt, sem részletes tervek az előtte álló feladatról, és az általa csak „Feith seprútárolója”-ként emlegetett irodába rendelték szolgálatra. Első dolga az volt, hogy felhívta néhány régi barátját – szintén nyugállományú tábornokokat –, és megkérte őket, hogy segítsenek neki, így a következő hetekben nemcsak jó néhány tartalékos állt a rendelkezésére, hanem az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynökségének (USAID) egy kisebb csoportja és pár civil kormánytisztviselő is. A Külügyminisztérium is ragaszkodott hozzá, hogy adjon néhány diplomatát. Volt közöttük elsőrangú szakember is, de a többség a szövetségi bürokrácia alja.

A Pentagonban mindennek megvan a maga rövidítése, Garner csoportját ORHÁ-nak nevezték el (Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance – Újjáépítési és Humanitárius Segítségnyújtó Hivatal). Alig pár héttel később az ORHA több tagja már azon tréfalkozott, hogy az ORHA a „tényleg szánalmas amerikaiak szervezeté”-nek (Organization of Really Hapless Americans) rövidítése. Mások csak úrcowboyoknak hívták őket Clint Eastwood egyik filmje után, amelyben néhány öregedő ex-asztronauta száll űrhajóra, hogy megmentse a Földet.

Garner állítása szerint ő Feith-től vagy helyetteseitől soha, semmilyen tervezetet nem kapott, sőt, elmondása szerint azt sem tudta, hogy Feith hivatalának lett volna dolga a háború utáni kormányzat felállítására: erről csak akkor értesült, amikor tíz nappal Bagdadba érkezése után helyettesének, az egyik úrcowboynak, Ronald Adamsnak tüdőbetegség miatt vissza kellett térnie Washingtonba. Adams néhány napot a Pentagonban töltött, s ekkor fedezte fel, hogy Feith csoportja azon dolgozik, hogyan járjanak el Szaddám pártjának tagjaival, mit kezdjenek az iraki hadsereggel, és hogyan vezessék be Csalabit és más megbízható emigránsokat a nemzet vezetőiként. Adams hitetlenkedve hívta fel Garnert.

– Tudtad, hogy egy egész rohadt szekció dolgozik itt azon, mit csináljunk a háború után Irakban?

– Ne szórakozz – felelte Garner. – Most állították fel?

– Azt hiszem, már elég régóta működik – felelte Adams.

– És mit csinálnak?

– Lövéssem sincs. Nem engednek közel az anyaghoz.

De Garner nemcsak Feith dolgait nem láthatta: nem kapta meg a Külügyminisztérium sokkal használhatóbb terveit és feljegyzéseit a háború utáni helyzetről, sem a CIA elemzéseit, sőt, még a hadsereg saját Nemzetvédelmi Egyetemén hetven tudós és szakértő részvételével megtartott kétnapos szakszeminárium eredményeit sem. Garner ezután megpróbálta elkérni Feith-től a Pentagonban és az USA más kormányhivatalaiban kidolgozott tervek dokumentációit, de Feith azt válaszolta, hogy egyik sem használható, és saját magának

kell kidolgoznia terveket. Feith ugyanis abban reménykedett – és ezt a Pentagonban többeknek is elmondta –, hogy ha Garner nem kap világos utasításokat a politikai átmenet lebonyolításához, Csalabihoz és emigráns társaihoz fordul segítségért, így a végeredmény az lesz, amit Feith akar, anélkül, hogy akár más kormányhivatallal, akár CIA-vel összetűzésbe keveredne, mivel azok Csalabit szélhámosnak tartották.

A tervek nélkül maradt Garner ezek után három részre osztotta az ORHA-t. A három, általa csak „oszlopnak” nevezett rész: a humanitárius segélyszolgálat, az újjáépítés, valamint a polgári közigazgatás volt. A csoportját tovább osztva három közigazgatási zónát jelölt ki. Ezek a zónák nem követték Irak tartományainak határait, sőt, még a katonai alakulatok elhelyezkedését sem. Saját régebbi, iraki tapasztalatai, valamint az ENSZ szigorú figyelmeztetései arra intették, hogy háború esetén több millió irakit sújthat járvány, éhínség vagy áttelepítés, így figyelmét elsősorban egy humanitárius válság megelőzésére fordította. Az újjáépítés feladata az USAID egyik csoportjára hárult. A polgári közigazgatás – mint később kiderült, ez volt a legfontosabb „oszlop” – Michael Mobbs-hoz, Feith korábbi jogász üzlettársához került. Garner nem nagyon figyelt erre az „oszlopra”.

Garner „állt, mint szarvas a reflektorfényben” – mondta róla Timothy Carney, nyugalmazott nagykövet, akit a védelminiszter-helyettes, Paul Wolfowitz kért meg, hogy csatlakozzon az ORHA-hoz. Garner megkérdezte, hogy Carney milyen munkát szeretne végezni, mire Carney felajánlotta, hogy ombudsmanként dolgozzon a számukra, hozzátette azonban, hogy a Külügyminisztérium őt szeretné kinevezni ideiglenes ipari és bányáügyi miniszternek.

Carney nem értett sem az iparhoz, sem a bányáügyhöz, de ez az államgépezet magasabb régióiban senkit sem érdekelt. Carney az ő emberük volt, és szerették volna, ha az ORHA minden fontosabb pozícióját az ő embereik töltenék be. Garner végül beleegyezett, hogy Carney legyen az ipari és bányáügyi miniszter. Garner csapata két nap múlva éppen Kuvaitba készült. Carney, akinek némi

képzésre és felszerelésre volt szüksége a bevetés előtt, később csatlakozott hozzájuk.

– Vizionlátásra Kuvaitban! – köszönt el Garner.

Az ORHA többi tagja is hasonlóan verődött össze. A Közoktatási Minisztériumot a Pénzügyminisztérium egyik középvezető bürokratája kapta. Egy volt nagykövetre, akinek semmilyen kereskedelmi gyakorlata nem volt, a Kereskedelmi Minisztériumot bízták. Stephen Browingot, az amerikai hadsereg mérnökkarának egyik tagját egyszerre négy minisztérium élére helyezték: a Közlekedési és Távközlési, az Építés- és Lakásügyi, az Öntözési, valamint a Villamosenergia-ügyi Minisztériumot vezette, ráadásul mindehhez Bagdad eleste után egy héttel hozzájött ötödikként az Egészségügyi Minisztérium. Az ORHA munkatársai ugyan talpraesettek voltak, és jó szándékúak, de nem értettek a rájuk bízott területekhez, nem voltak felkészülve arra, hogy a Közel-Keleten dolgozzanak, és túl voltak terhelve. Carney-nak csupán egy helyettese volt az Ipari és Bányai Minisztériumban, amely több mint százezer alkalmazottat foglalkoztatott.

Feith irodájában azonban senki sem aggódott. Két embere is azt nyilatkozta, hogy nem akarnak túl sok amerikai szakértőt bevonni az iraki minisztériumok munkájába: a háború végével ugyanis mindenki azt várta, hogy az iraki közszolgák visszatérnek a munkájukhoz, és a minisztériumok maguktól beindulnak. Az ideiglenes kormány, lehetőleg Csalabi vezetésével majd kinevezi az új minisztereket. Csak a legkedvezőbb helyzetre készültek fel.

Az ORHA csapata azonban nagyon hamar szembetalálta magát a Pentagon és a Külügyminisztérium között folyó csatározással, amely aztán évekre lehetetlenné tette egy egységes iraki tervezet elkészítését. A külügyminiszter, Colin L. Powell és helyettese, Richard L. Armitage a lehető legtöbb emberét szerette volna beültetni Garner csapatába. Mivel nem akarták a hatalmat Csalabinak és a többi, száműzetésben élő politikusnak átadni, fontosnak látták, hogy gyakorlott diplomátákat és arabul is beszélő Közel-Kelet szakértőket is Garner rendelkezésére bocsássonak. A Külügyminisztérium

ezenkívül azt is elengedhetetlennek tartotta, hogy Irakban élő irakiakat is bevonjanak az átmeneti kormány megalakításába. A Pentagon tisztségviselői viszont azt hitték, hogy a külügy régi vágású arab szakértői csak kifogásokat keresnek, hogy bebizonyíthassák: a demokrácia nem működik az arab világban. A Pentagon szerint Csalabi és kollégái úgy vezetnék az országot, hogy stabil, világi demokrácia váljon belőle. A Fehér Ház nem szólt bele a két fél torzalkodásába.

Alig két nappal azelőtt, hogy Garner Kuvaitba indult volna, a nemzetvédelmi miniszter, Donald Rumsfeld megvizsgálta, milyen csapatot gyűjtött maga köré Feith és Garner. Másnap Rumsfeld magához hívatta Garnert. Garner visszaemlékezése alapján Rumsfeld bocsánatkéréssel kezdte a beszélgetést.

– Jay, nem figyeltem eléggé a munkátokra – mondta. – Több időt kellett volna szakítanom rátok.

Ezek után azzal folytatta, hogy megkérdőjelezte az ORHA több vezető tisztségviselőjének alkalmasságát, leginkább azokét, akik a Külügyminisztériumtól érkeztek.

– Azt mondta: „Nézd, nekem nem tetszenek ezek az emberek” – emlékezett vissza Garner. – Erre azt feleltem: „Hát, most már hiába panaszkodsz. Holnap indulok.” Erre azt mondta: „Szerzek neked új embereket.” Én meg azt feleltem: „Nincs már rá idő, hogy új embereket szerezz.”

A vita még egy darabig hasonló stílusban folyt, aztán Rumsfeld megkérte Garnert, hogy nézze végig a munkatársak névsorát, és mondja meg, ki az, akit mindenképpen meg kell tartania.

– Akkor megkérdeztem: „Van-e olyan ember a Nemzetvédelmi Minisztériumban, aki ért a mezőgazdasághoz?” Erre nem válaszolt semmit, ezért folytattam. „És az oktatáshoz?” Aztán végigmentem a listán: „És a bankrendszer? Ki ért a bankrendszerhez?” Erre azt mondta: „Nézd, nem akarok vitatkozni veled, de szerzek jobb embereket.”

Garner távozása után Rumsfeld azzal a kifogással, hogy „nem hozzáértők és bürokratikusak”, megtiltotta az ORHA-hoz beosztott magas rangú külügyeseknek, hogy elutazzanak. Csak azután

engedett, hogy Powell felhívta, és megfenyegette: minden külügyi szakembert visszahív az ORHA-tól. Ez minden bizonnyal azonnal az újságok címdalára került volna. A Pentagon pedig, bár szeretne volna, ha a lehető legkevesebb külügyes van a csapatban, a rossz sajtóvisszhangot nem merte megkockáztatni.

Amikor Garner csapatának előőrs kora márciusban megérkezett Kuvaitba, közölték velük, hogy az ORHA számára a városban lévő egyik katonai bázison sem tudnak helyet szorítani, találjanak maguknak szállást. Az egyetlen hely, ahol volt elég ágy, a Hilton egyik tengerparti üdülőhelye volt. Luxusvillákat foglaltak le Garner és az ORHA további 168 munkatársa számára, akik a háború kitörése előtti napon érkeztek meg Kuvaitba. A csoport csaknem hat héten keresztül fogyasztotta itt az ingyencségeket és az ásványvizet, miközben terveket dolgoztak ki arra nézve, hogyan juttassanak élelmiszert és ivóvizet a rászoruló iraki polgároknak. A kétszintes, krémszínű luxusvillák alapfelszereléséhez tartozott a tollpárna, a síkképernyős tévé, a cselédtraktus és a Perzsa-öbölre néző szellős terasz.

Általában egész délelőtt értekeztek, de legtöbbször csak üres szócséplés folyt, konkrétumokról alig esett szó. A résztvevők biztosak voltak abban, hogy a háború után Irak súlyos humanitárius katasztrófával néz majd szembe, ezért számos megbeszélésen az élelem- és ivóvízszállítás megtervezése volt a téma. Garner ezenkívül különböző vészhelyzet-szimulációs gyakorlatokat is tartott. Az egyik során azt kellett elképzelniük, hogy Bagdad utcáin temetetlenül hevernek a holttestek, nincs áram és a város egy része lángokban áll. Az ORHA néhány tagja szerint az elképzelt helyzetek igencsak eltúloztak voltak, ennek ellenére megtárgyalták, mit kellene tenniük. Tudták, hogy sem elég emberük, sem elég felszerelésük nincs, de úgy gondolták, a katonaság rendelkezésükre bocsát majd egységeket, és segítséget nyújt a szállításban, a távközlésben és az egyéb problémás feladatoknál.

Nem arról van szó, hogy Garnernek ne lett volna terve. Sőt, a tervének még címe is volt: „Egységes küldetési terv a háború utáni Irak számára.” Titkos és szigorúan bizalmas jelzéssel látták el, ami

azt jelentette, hogy csak azok az amerikaiak tekinthettek bele, akiket a biztonsági ellenőrzés megfelelőnek talált, illetve azon országok kormányának ellenőrzött tagjai, akik beléptek Bush „hajlandók koalíciójának” nevezett szervezetébe. Mire Garner Kuvaitba érkezett, a dokumentum második vázlata már huszonöt oldalra rúgott – ez lett Garner egyoldalú bevezetéséből. Az első mondat egyszerre volt elcsépett és jövőbe látó: „A történelem az Irak elleni háborút nem a ragyogó katonai eredmények, hanem a háború utáni segítségnyújtás eredményessége alapján fogja megítélni.”

Az első rész a túl hosszú ideig tartó megszállás hátrányaira intett. A dokumentum figyelmeztetett egy esetleges polgári engedetlenségi mozgalom megjelenésére is, és megjegyezte: „a biztonságos környezet létrehozása a legfontosabb katonai feladat”. De a dokumentum legfontosabb részei üresen maradtak. A 8. bekezdés, amelyik a polgári közigazgatásról szólt, nem tartalmazta sem a tevékenység pontos leírását, sem a működés alapelveit, sem a legfontosabb célokat, sem a határidőket. Ezek a részek még egy héttel azelőtt is kitöltetlenek voltak, hogy a tengerészgyalogosok ledöntötték a bagdadi Szaddám-szobrot.

A polgári közigazgatási terv kidolgozását Mobbsra, Feith korábbi üzlettársára, és a Reagan-kormány korábbi fegyverkorlátozási felelősére bízta. Mobbs hónapokat töltött azzal a Pentagonban, hogy stratégiákat dolgozott ki arra az esetre, ha az amerikaiak bevonulására válaszul az iraki csapatok felgyűjtanák az olajkutakat. Mobbsnak nem volt tapasztalata a Közel-Kelettel, nem dolgozott együtt az iraki emigránsokkal, és életében nem vett részt semmilyen konfliktus utáni újjáépítési műveletben, így hamar elveszítette Carney és a csapatában dolgozó külügyminisztériumi alkalmazottak bizalmát. Kuvaitban Mobbs többször összehívta tanácskozni az embereit, aztán eltűnt.

– Nem volt vezető alkat. Nem tudta, mit csináljon – mondta az egyik volt nagykövet. – Általában a szobájában lapított.

A külügyesek hamarosan azon viccelődtek a háta mögött, hogy egy két autóból álló temetési menetet sem lenne képes megszervezni.

Alig egy héttel azután, hogy az ORHA csoport megérkezett Bagdadba, Garner visszaküldte Mobbsot Washingtonba.

David Dunford, nyugalmazott nagykövet, akit az iraki Külügyminisztérium élére neveztek ki, azok közé a szerencsés kevesek közé tartozott, akik legalább rövid eligazítást kaptak elvégzendő munkájukról. Igaz, ez csupán egy négyoldalas jegyzet volt, amelyet Dunford véleménye szerint akár egy nyári munkán lévő egyetemista gyakornok is megírhatott volna. Amikor hiába kért több információt a Külügyminisztériumtól, az egyik, Közel-Kelet szakértők által látogatott internetes üzenőfalon tudakozódott. Üzenetének lényege, mint elmondta, nagyjából ez volt: „Itt vagyok, és fogalmam sincs, mit kellene csinálnom.”

Carney, aki semmilyen tájékoztatást nem kapott az Ipari és Bányászati Minisztériumról, szintén azzal töltötte kuvaiti délutánjait, hogy az interneten kutakodott, de csupán egy iraki miniszter életrajzára sikerült rábukkannia. Nem tudta azt sem, hány embere, hány gyára és állami tulajdonú cége van a minisztériumnak. Megpróbált könyveket keresni a neten, de végül csak Mutanabbinak, Irak leghíresebb költőjének kötetét rendelte meg. A kötet csodával határos módon még Bagdadba indulása előtt megérkezett. Hamar megtalálta benne kedvenc sorát: „Amikor az oroszlan a fogát mutatja, ne gondold, hogy csak mosolyog rád.” Bár nagyon szerette a költészetet, bármit odaadott volna, ha inkább az Irak jövőjével kapcsolatos terveket tarthatta volna a kezében.

Azok szerint az emberek szerint, akik ismerték az USA kormánynak igencsak szegényes elképzeléseit – beleértve a CIA bizalmas iratait és a Pentagon Különleges Tervek Irodáját –, az Irak Jövője Program volt Washington legbiztosabb kísérlete a Szaddám utáni iraki helyzet kezelésére. A programot a Külügyminisztérium néhány középvezetője irányította, és több mint kétszáz iraki emigránst foglalkoztattak keretében. Az irakiakat tizenhét különböző munkacsoportba osztották be, ahol az volt a feladatuk, hogy a háború utáni időszak olyan, leginkább létfontosságú kérdéseit

tanulmányozzák, mint a lerombolt infrastruktúra helyreállítása, a szabad média létrehozása, az antik tárgyi örökség megőrzése, az átmenet igazságszolgáltatási rendszerének létrehozása, a végét járó gazdaság élénkítése, illetve a leglényegesebb: a demokratikus kormányzási rendszer kialakítása. A munkacsoportok körülbelül 2500 oldalnyi jelentést dolgoztak ki, amelyben javaslatokat is tettek a megfelelő eljárás módokra. Ez a végtermék ugyan távolról sem volt kimerítő – többek között például azzal sem foglalkozott, hogyan lehetne felállítani egy új iraki kormányzatot a gyakorlatban – mégis, ez volt a legigényesebb kezdeményezés, amely kísérletet tett a felszabadítás utáni feladatok felvázolására.

A projekt szervezője Thomas Warrick volt, egy nemzetközi joggal foglalkozó ügyvéd, aki jól fizető magánpraxisát hagyta ott öt évvel az események előtt, hogy a Külügyminisztériumban háborús bűnökkel foglalkozzon. Ez a munka döbbsentette rá Szaddám rendszerének gonoszágára, és emiatt lett az iraki ellenzék támogatója. Warrick gyorsan, rövid, pattogó mondatokban beszélt, és úgy viselkedett, mintha szüntelenül valamilyen döntő pillanat előtt állna. Kövérek alkata mutatta, hogy ideje java részét íróasztal mögött tölti. Mind rajongói, mind ócsárlói – volt belőlük bőven – egyetértettek abban, hogy kiemelkedően intelligens, de basáskodó természetű, abban persze már nem értettek egyet, melyik tulajdonsága volt e kettő közül a meghatározóbb.

Garner február 21-én, alig egy hónappal a kinevezése után, a Nemzetvédelmi Egyetemen tartott bevetés előtti fejtágítón hallott először az Irak Jövője Programról. A találkozót ő hívta össze, és mivel tudta, hogy a kormányban mások is foglalkoznak Irak háború utáni helyzetével, és szeretne volna az ő álláspontjukat is megismerni. Amikor belépett a konferenciaterembe, meglepődött, hogy több mint száz ember eljött. Egy idő után Garner felfigyelt egy férfira az első sorban, aki folyamatosan kérdésekkel és megjegyzésekkel szakította meg a megbeszélést. Eleinte idegesítette, de aztán rájött, hogy a férfi a legfontosabb kérdéseket teszi fel, és jó meglátásai vannak. A szünetben odament hozzá.

– Úgy látom, maga rohadt sokat tud erről az egészből – szólította meg.

– Másfél éve ezzel foglalkozom.

– Valóban? – kérdezte Garner. – Hogy hívják?

– Tom Warrick.

– Kinek dolgozik?

– A külügynek.

– Akkor nem itt kellene ücsörögnie, hanem velem kellene dolgoznia.

Warrick két nap múlva csatlakozott is Garner csapatához. Egy héttel később Rumsfeld megkereste Garnert.

– Hahó, Jay, nincs véletlenül egy Warrick nevű pasas a csapatodban? – kérdezte. Amikor Garner bólintott, Rumsfeld közölte vele, hogy Warrick nem dolgozhat az ORHA-ban.

– De hát miért? – kérdezte Garner. – Tény, hogy Warrick nem egyszerű eset, de a helyzetről ő tud közülünk a legtöbbet.

– Nézd, én is felülről kaptam az utasítást – mondta a nemzetvédelmi miniszter. – Nem tehettem meg, hogy nem szólok. Neked is engedelmeskedned kell.

Garner állítása szerint később elmondták neki, hogy Dick Cheney tiltakozott Warrick ellen. A tiltakozás oka – mint annyi más rossz döntés oka a háború előtt – elsősorban Ahmed Csalabi volt. Warrick ugyanis Csalabit sima beszédű opportunistának tartotta, aki csupán annyira hitt a demokráciában, amennyire az éppen érdekében állt. Az alelnök hivatala, amely Csalabit szerette volna látni a felszabadított Irak élén, Warrick személyében fenyegetve érezte célját.

Garner, miután Rumsfeld irodájából távozott, az egyik asszisztensét bízta meg, hogy értesítse Warrickot, hogy vissza kell térnie a Külügyminisztériumba. Warrick távozása után Garner az Irak Jövője Program jelentéseit sem látta többé.

A ZÖLD ZÓNA

1. JELENET

Amikor kiléptem a Köztársasági Palotából, Peppers hadnagy utánam szólt.

– Hé, az állatokat nem akarja látni?

Egy Humvee-ban mentünk át az egyik szomszédos palotába. Végighajtottunk a Tigris folyó partján, ahol alig két nappal azelőtt Peppers alakulata még Szaddám Különleges Köztársasági Gárdájával harcolt. Amikor megérkeztünk, átgázoltunk a térdig érő gazon egy kerítéssel körbevett területhez.

– Nézzük csak – mondta Peppers. – Hét oroszlán van, két gepárd és egy barnamedve.

Az oroszlánok már nem voltak kölykök, de még nem is voltak teljesen kifejlett példányok. (Úgy hallottam, hogy még a háború előtt Udaj, Szaddám legidősebb fia előszeretettel furikázott Rools-Royce-án, ölében a kölyökoroszlánokkal.) A medve az árnyékban kucorgott: még csak április volt, de a hőmérséklet már harminc fok fölé emelkedett. Vajon hogy éli túl a nyarat? A gepárdokat nem láttam. Szóltam Peppersnek, de ő sem látta az állatokat.

Aggodalmas képpel hívta a Humvee-ból az embereit.

– A fegyverek legyenek kibiztosítva. Lehet, hogy két gepárd elszabadult.

Legalább egy tucat katona vette körül Udaj magánállatkertjét, M16-osaitak lövésre készen emelték maguk elé. Ekkor azonban észrevettük a két növendék gepárdot: a zárt területen lévő ólban húzódtak meg. Elneveltük magunkat. A katonák újra bebiztosították a fegyvereiket, és a vállukra vetették.

Amikor a felszabadító hadsereg elérte a palotát, az állatok már kis híján elpusztultak az éhségtől és a szomjúságtól. Gondozóik

minden bizonnyal elmenekültek. A katonák inni adtak nekik, de nem tudták, mivel etessék őket. Aztán az egyik őrmester talált egy akol birkát, egyet kiválasztott, és az elkerített részbe vetette. Azonnal felfalták.

Birkából azonban nem volt sok, és hamarosan a genfi egyezmények is szóba kerültek: vajon milyen kötelezettségei vannak a megszálló erők katonáinak az állatok iránt? Senki sem tudta, de Peppers nem akarta éheztetni őket. Arra gondolt, hogy csen nekik a katonai ellátmányból, amíg meg nem érkezik a segítség. Úgy hallotta, hogy több száz amerikai civil érkezik, hogy átvegye az ország irányítását.

– Tudni fogják, mit kell tennünk – jelentette ki.

RAJIV CHANDRASEKARAN

ZÖLD ZÓNA

Fejedelmi élet a Smaragdvárosban

Széles körű elismerést aratott amerikai bestseller,
amely a *Zöld Zóna* című film készítőjét is megihlette.

Fejedelmi élet a Smaragdvárosban – Irak Zöld Zónája belülről
A Nemzeti Könyvdíj döntőse

Az év könyve a *The New York Times Book Review* szerint:
Egy részletekbe menő (...) kép arról, hogyan fuserálta el a kormányzat
és gondosan válogatott legénysége a háború utáni Irak első évét. (...)
Az embernek néha olyan érzése van, mintha egyes részleteket A 22-es
csapdájából, vagy a MASH-ból merítettek volna. – THE NEW YORK TIMES

ZÖLD ZÓNA, BAGDAD, 2003: Egy fallal körülkerített, úszómedencékkel és
egyéb luxuscikkkel felszerelt zónában élve Paul Bremer és az irányítá-
sa alá tartozó Koalíciós Átmeneti Hatóság megpróbál egy új, demokrati-
kus Irakot felépíteni. A Hatóság, amelynek tagjai olyan idealisták, akiket
az abortusztól vagy a halálbüntetésről alkotott véleményük alapján vá-
lasztottak ki a munkára, a háború utáni döntő első évben olyan célokat
próbálnak megvalósítani, amelyeknek a háború sújtotta ország valódi
szükségleteihez nem sok köze van.

Rajiv Chandrasekaran, aki korábban a Washington Post bagdadi irodájának
vezetője volt, betekintést ad számunkra, milyen volt az élet ebben az
Őz-féle, világtól elzárt zónában.

„Lenyűgöző, nagyszerű. (...) Egy szemtanú beszámolója az első
rendelkezésről.” – THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW

„Elképesztő! (...) Fantasztikus írás.” – ENTERTAINMENT WEEKLY

„Egy, a neokonzervatív álom temetőjében játszódó fekete komédia.
Kitűnő.” – JOHN LE CARRÉ

Felnőtteknek ajánljuk!

2 999 Ft

Sötét örvény

csak úszóknak

leleplező